

१२४ सलोदिष्ट आक्षपक्षति

ASHA ARCHIVES 3347

ये ते प्रमुखा कुरुजाडो अजातास्तथा वा सकुले मृगाश्च ॥ अथ लज्जामस्य च वै कुरुवाका ये मानसे ते वयमवशिष्टाः ॥ पृथक् कोशं गच्छाद्
ने क्रोशन्ते केनचिद्विदुः ॥ यत्र यत्र हरेरिदं चित्तं पितृणां दत्तं मया यम् ॥ आह भूतो गमं ध्यात्वा तं ध्यायेत् गच्छेत् ॥ उभाभ्यां च नमः
स्तुतव्यं ॥ आह वयमवशिष्टाः ॥ अथ गच्छाद् गच्छादि पितृणां दत्तं मया यम् ॥ अथ गच्छाद् गच्छादि पितृणां दत्तं मया यम् ॥ अथ गच्छाद् गच्छादि पितृणां दत्तं मया यम् ॥
उनातु इत्युक्ता आर्जिय इत्याख्यातानं च सिञ्चेत् ॥ तत्कुशादिकं मादाय ॥ ॐ मुचेहा मुकगोत्रस्याऽस्मत्पितृमुकशर्मणाः वसुस्वरूपस्य धर्मा
व्यसाम्बत्सरिके के दिष्ट आह मेभिर्द्वये रं करिष्ये ॥ इति पुति भांजु धात् ॥ ततः सव्येन देवताभ्यर्पितं च अथ महायोगीभ्यो वचः ॥ नमः स्वाहाये
स्वभाये नित्यमेव नमो नमः ॥ इति त्रिः पठित्वा ॥ सप्त व्याधाद् शारण्ये मृगाका लंजुरे गिरौ चक्रवाकाः सरदीपे हस्तः सासिमानसे ॥ तेषां
जातकुरुक्षेत्रे ब्राह्मणा वेद पारगाः प्रस्थिता दीर्घमध्वानं दूरं किमवसीदन् ॥ आह्वारं भेगं ध्यात्वा ध्यात्वा देवं गदाधरम् ॥ ताभ्यां चैव न
मस्कृत्य तत आह्वं समारभेत् ॥ तातोऽपस्येन दिग्बन्धनं कुर्यात् ॥ तिलसेहितं मोहकं मादाय ॥ तिलान्पूर्वादिक् मेरावक्ष्यमारां प्रवेष्टुं
किरेत् ॥ ॐ पुनिष्वा तापितगराः प्राचिरक्षन्तु मे दिशम् ॥ ॐ उपहता असुरारक्षा ॥ ॐ सिवे दिषद ॥ ॐ उदीचि मपि सोमपाः ॥
ॐ उपहता असुरारक्षा ॥ ॐ सिवे दिषद ॥ ॐ उदीचि मपि सोमपाः ॥ ॐ उपहता असुरारक्षा ॥ ॐ सिवे दिषद ॥ ॐ उदीचि मपि सोमपाः ॥
ॐ उपहता असुरारक्षा ॥ ॐ सिवे दिषद ॥ ॐ उदीचि मपि सोमपाः ॥ ॐ उपहता असुरारक्षा ॥ ॐ सिवे दिषद ॥ ॐ उदीचि मपि सोमपाः ॥
मोहकं च निव्यां धारयेत् ॥ पुन कुशं तिलां च मादाय ॥ प्रयात्तु रतः सर्व दैत्ययादान वास्तथा ॥ सर्व विघ्नो वृत्तान्त्यर्थं क्षिप्यं प्रिच कुशं
स्तिलान् ॥ ततः सव्येन विष्णुस्मरणम् ॥ सुधासनम् ॥ उपस्येन मोहकं मादाय ॐ मुचेहा मुकगोत्रस्याऽस्मत्पितृमुकशर्मणाः वसुस्वरूपस्य
धर्माः वसुस्वरूपस्य इदं मोहकं रूपमासनं स्वधाः ॥ ततः हस्तार्घ्यात्तमं करिष्ये ॥ ॐ कुरुष्वे नु भातमन् ॥ पुष्कमेक
मग्रे हत्वा ॥ पवित्रे स्थिति मन्त्रेण उत्तरागुं पवित्रं धारयेत् ॥ शन्नो देवीति जलं तिलो लीति तिलान् श्रीश्च तेति पुष्पा
शि क्षिपेत् ॥ गंधद्वारांतिगन्धं क्षिपेत् ॥ ॐ हस्तार्घ्यात्तं संपन्नम् ॥ ॐ सुसंपन्नम् ॥ ॐ हस्तार्घ्यात्तं मुत्थापयामि ॐ उ
त्थापयस्व ॥ ॐ हस्तार्घ्यात्तं वामहस्ते हत्वा ॥ ॐ नमो नारायणा मेति विष्णुकरे उत्तरागुं पुष्पसहितं पवित्रं धत्वा वामहस्त

॥२॥

॥२॥

स्य हस्ता धी पात्रं मुरं दक्षिणा करे रापि ध्याय ॥ या दिव्या प्रापय स्यात्तु वभू उर्या उत्तमा विधीर्या हिरण्य वर्या य शिवास्तान् आपा
शिवा सः स्योना सुहा भवन्तु इति मंत्रेणा धी पात्रं जल मभि मन्त्रु तिल जल मोटक मादाय ॥ ॐ अघे हाः मुक गोत्रः स्म पितर
मुक शर्मन् ये स हस्ता धी ते स्व भाः ॥ इति विप्रहरे च दद्यात् ॥ ॐ अघे प्रत्य धी मस्तु ॥ इति पुष्पं सहितं पवित्रं विप्रकरा धी पात्रे निधा
य ॥ तद धी पात्रं भूमौ धत्वा ॥ सव्यं कृत्वा ॥ तत्र स्पृजत्वेन तच्च श्रुति च श्रुत्यै शः कनकं ॥ ५ पसव्येना धी पात्रं गृहीत्वा ब्राह्म
णा स्य वास पाशैः ॐ पित्रे श्या तम सीति न्यु अंकु र्यात् ॥ तदुपरि कुशं च दद्यात् ॥ ततः पुनः शिष्ये इति ब्राह्मणां पक्षेत् ॐ अ
घे ये तुल्ये सति ॥ जल चन्दन पुष्पा शत ता मूल य सोपवीत वस्त्रादिभिः समभ्यर्च्य धूप दीपै च कारयेत् ॥ मोट कादिक मादाय ॥ ॐ
अघे हाः मुक गोत्राः स्म पितर मुक शर्मन्ने तान्यर्च्य नानि शुभ्रं गं धूप व्याशत ता मूल जल सोपवीत वासो धूप दीपै श्यादिनै व्यघ्रानि
ते स्व भा ॥ इति विप्रकरे मोट कादिक मुत्सृजत् ॥ ततोऽर्चन विधेः सर्वं परिपूर्णा मस्तु ॥ इति विप्रकरे जलं दद्यात् ॥ ॐ अस्ति तपु
ति वचनम् ॥ विप्रा सन सहितं चतुष्कोशं मराऽलं वासुदेव गदेत्यादि मन्त्रेणा कुर्यात् ॥ अथ धूम्र स्वामि ॥ तिल घृत मधु जल पुतम
न्नं मोट कादिक सहित मादाय ॥ दक्षिणा भिमुखो भूत्वा इदं मन्त्रं सजलं येत इह स्वामि पितृभ्यो नमः इति भूमौ उत्सृजेत् ॥ अथ
न्नं संकल्पः ॥ सो पस्करं तिल जल पुतमन्नं मुपनिध मधुनाऽभिघ्राय ॥ अथ भूमौ भ्या व्यस्त भ्यां पारिभा मन्त्र पात्रं जल भ्य ॥
ॐ पृथिवी ते पात्रं घोरपिधानं ब्राह्मणा स्य मुरयेऽमन्तेऽमन्तं जुहो मि स्वाहा ॥ इदं विष्णुर्विचक्र मेवे धानि दधे पदम् ॥ समुत्तम
स्य पा ॐ मुरे इति पठेत् विप्रदक्षिणां गृह्णं गृहीत्वा इदं मन्त्रं इति अन्ते ॥ इदं माप इति जले इदं माप इति घृते ॥ इदं हवि
रिति पुनरन्ते एतान् न्युपकराणां नीति कमेराऽन्न जलादिषु विप्रदक्षिणां गृह्णं निवेद्य ॥ अथ हस्ता मुरारक्ष ॥

राम
॥२॥

मोटक हवमास न

सिद्धेद्विषद॥ इत्यनो परिहितान् विविक्तं ॥ मोटकादिन्यादाय वामहस्तां गुच्छं गुल्लिभ्यां क्रमेणान्तरमप्युत्पद्य ॥ १ ॥ प्रचेष्टाः पु
क गोत्राः स्मृतिज्ञेः मुक् शर्मणो वसु स्थरु पाय इदमन्तं सजलं सोपस्कराणां परिबिष्टं परिबेष्टं माराणां आक्षेपं तपि हेतोस्ते स्व
धा ॥ इति विष्णु करे मोटकादिक मुत्तं जेत ॥ १ ॥ पुनः संकल्पसिद्धिरस्तु ॥ बाह्य राकरे भवान् आशयतु इत्यपोदानं नन्दत्या यथा
सुरां प्राप्तं यतु इति बाह्यं वृथात् आहु कर्ता च कुशो परिबिष्टं ॥ २ ॥ पुनः जलं वध्या मधुवातेति विविचि पठेत् ॥ ३ ॥ मधु ३ ॥ म
न्महिनां कयाहीनं विविहिनां च यद्रवेत् ॥ तत्सर्वं मदिदं मस्तु ॥ नमस्तुभ्यं विष्णु पाश्चन मस्तेनेकचक्षुषे ॥ नमपिनाक हस्ताय वज्रहस्ता
यवैनमः ॥ इति पठेत् ॥ पितृ सुक्तं च पठेत् ॥ बाह्य रास्वयं यत्र चोपलभ्यते तन्तत्पुत्रं च नन्दं मन्दं भोजयेत् ॥ पित्रन्त्र पात्रं स
न्निधौ प्रारिष्य तदक्षिरागं कुशत्रयाया भूमौ विकरासनं दद्यात् ॥ अस्मै स्फु तपु मीतानां त्यागिनां कुलवोक्तिताम् उच्छिष्टं भा
गधेयानां दर्भे सुविकरासनम् ॥ इति मन्त्रेण प्रारिष्य तदक्षिरागं परि उत्तं जेत ॥ ततः सतिला घृत मन्त्रमादाय जलेनाप्राप्य मोटका
दिक न्यादाय ॥ अग्निं दग्धासु ये जीया येयं दग्धा कुले मम भूमौ दत्तेन तृप्यंतु तप्रायानुपरा इति म इति मन्त्रेण प्रारिष्य त
कुशोपरि भूमौ विकरासनं विकिरेत् ॥ ततः कुशान्य रित्यज्ज हस्तौ पादौ प्रक्षाल्य सर्वे नद्विराचम्य गायत्रीं जपित्वा
मधुवातेति त्रिजं पठेत् ॥ ततो बाह्यं तां तपुं क्षात्या ॥ अप्सव्येन जलं गं हू धमिदने इति पुत्र्य पोशानं दद्यात् ॥ त
तो जलं विं वध्याः बाह्यं तां च पठेत् ॥ ४ ॥ तप्राप्यः ॥ ५ ॥ तप्राः स्मः इति प्रतिवचनम् ॥ इति मन्त्रं किं कयतां इष्टेतेः सह भुज्यता
म इति प्रतिवचनम् ॥ ६ ॥ पिराड दानं महं करिष्ये ॥ ७ ॥ कुरुष्वेति प्रतिवचनम् ॥ ततः पिराड दानार्थं हस्तमितां चतुरंग

८० आ

॥३॥

लोचि तां सैकतादिकिंदक्षिरा पुवां पिरिउ कांति मायः तदुपरि येत् पारिातिमं जे रंगं गारं भुमधित्वा दक्षिरा स्यां क्षिपेत् ॥ ततः
पिरिउ कां मध्ये वामे रा पारिातां द र्भपिन्जुलीं गृह्णत्वा दक्षिरा हस्ते कृत्वा तयो वरु होत्वा दक्षिरा पारिातां ॥ ॐ प्रप हता इति म
त्रेणो भरागुरेवां कृत्वा द र्भपिन्जुली मुक्तरस्यां क्षिपेत् ॥ ततो जनेन शनो देवी रिति मन्त्रेण पिरिउ कां सेचनम् ॥ तदनु चिन्म
ल कुशं पिरिा कां पां दद्यात् ॥ ततः सव्येन देवताभ्य इति त्रिपठत् ॥ उपसव्यं विधाय एवं पुट कं वामहस्ते कृत्वा मोट कमादाय ॥ ८
ॐ पुष्टे हाऽ मुक गोत्राऽ स्मृतिर मुक शर्मन् पिराउ स्या ने पुत्रा वने नि स्वते स्वर्धेति चिन्म ल कुशो परिः पुवने जने दद्यात् ॥
मोट कादि पिराउ न्द्रा काय वाम हस्ते पुट कादि स्य जल मादाय ॥ ॐ पुष्टे हाऽ मुक गोत्राऽ स्मृतिर मुक शर्मन् एष पिराउऽ मृत
स्वह पो शय तपि हेतो स्ते स्वर्धेति पुवने जने परिः पिराउ दद्यात् ॥ ततः प्रारिात कुश मूलेन ले वभाग भुजस्थ प्यनु इति मन्त्रेण श
सव्यं कृत्वा द्विरा चम्य हरिं स्मरेत् ॥ ततः सव्येनैव पुष्पादि न्यादाय पितरं मुदि इव ॐ पुत्र पितरो मा दय भवम् यथाभाग मा द्याय
ध्वं ॥ इति पठत् ॥ उत्तराभिमुखः आसनिय स्य भास्कर मूर्ति पितरं आत्वा उपसव्यं कृत्वा दक्षिरा वनेन दक्षिराभिमुखो भू
त्वा प्रसीमदन्त पितरो यथाभाग मा द्या द्यात् ॥ इति पठत् पुष्पादिनि पिराउ क्षिपेत् ॥ ततोऽ वने जन पात्रं वामहस्ते कृत्वा मोट
कादिक मादाय ॐ पुष्टे हाऽ मुक गोत्राऽ स्मृतिर मुक शर्मन् इदं पिराउ प्रत्य वने जने ते स्वर्धेति इति पिराउ परि प्रत्य वने जने दद्यात्
ततो निवीं वि श्वेभ्यः ॥ सव्यं कृत्वा प्राचम्य हरिं स्मरेत् ॥ उपसव्येन वामे स पारिातां धृतं सूत्रं दक्षिरो नादाय ॥ नमो वः पित
रो रसाय नमो वः पितरो शोषाय नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरो स्वधायै नमो वः पितरो द्यौराय नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः
पितरो पितरो नमो वऽ गृहान् पितरो दत्तं सतो वः पितरो देवैर्ददः पितरो वाङ्माः प्राधन ॥ इति पिराउ परि सूत्रं दद्यात् ॥ ततः
कमेरा पिराउ गन्धादिभिः सम्युज्य भूपदीषौ च कारयेत् ॥ मोट कादिक मादाय ॐ पुष्टे हा मुक गोत्राऽ स्मृतिर मुक शर्म

राम

॥३॥

नेतानि पिराडा च नानि ॥ १ ॥ गंधपुष्पाक्षतः ताम्बूलयशोधितिवासो धूपदीपैश्चवादिनेत्यादि नितुभ्यं स्वधाः ॥ ॥ ॥ ॥
 इति गंधादिकमुत्सृजेत् ॥ ततो विप्रकरे ॐ शिवं प्रापः संवित्तिजलम् ॥ ॐ सौमनस्य मस्त्विति पुष्पाणि ॥ ॐ अक्षतं श्रारि
 ह मस्त्विति तराडुलानां क्षिपेत् ॥ ततः सव्येनाञ्जलिं बध्वा पूर्वाभिमुखो भूत्वा शतिपठेत् ॥ अथांमध्ये स्थिता देवाः स
 र्वमप्सु प्रतिष्ठितम् ॥ ब्राह्मणस्य करे न्यस्ताः शिवः प्रापो भवतु मे ॥ लक्ष्मीर्वसति पुष्पे बुलक्ष्मीर्वसति पुष्करे ॥ ल
 क्ष्मीर्वसति सदा गोष्ठे सौमनस्यं ददातु मे ॥ अक्षतं श्रास्तु मे पुराणं शान्तिः पुष्टिश्च तिस्रधा ॥ यद्यच्छेदं स्फुरं लो
 के तत्तदस्तु सदा ममः ॥ ततो कर्मपात्रोदकं कुशैर्गृहीत्वा पुतिमन्त्रं स्वशिरस्यभिषिञ्चेत् ॥ ॐ अस्मत्कुले दीर्घमा
 पुरस्तु ॥ ॐ शान्तिरस्तु ॥ ॐ पुष्टिरस्तु ॥ ॐ धृष्टिरस्तु ॥ ॐ यच्छेदस्तदस्तु ॥ ॐ यत्पापं तत्पुतिह तमस्तु इति भू
 मो ॥ ॐ विपदे चतुष्पदेभ्यः शान्तिर्भवतु ॥ इति पुनः शिरसि ॥ ततोऽपसव्येन पिराडशेष्टान्नं पिराडसमीपे विकि
 रेत् ॥ ततो वामहस्ते उटकादिस्थजलं कृत्वा मोदकमादाय ॥ ॐ अघोराऽमुकगोत्रस्याऽस्मत्पितुरमुकशर्म
 णो वसुस्वरूपस्य अत्र श्रोत्रदन्तदन्तपानादिकमक्षयमस्तु इति पिराडमक्षये दकं दद्यात् ॥ ततः सव्येन द
 क्षिणादिशमवलोकयन् ॥ ॐ अघोरपितास्तु इति पिराडपरिपूर्वाग्गतं धारां दद्यात् ॥ ततः सव्येनैव पुंभूतो भू
 त्वाऽञ्जलिं बध्वा प्राशिखः प्रार्थयेत् ॥ ॐ गोत्रं नो वर्जतां ॥ ॐ वर्जतां ॥ ॐ दाता से नो भिबद्धनाम् ॥ ॐ बद्धनाम्
 ॐ वेदाः सन्ततिरेव च ॥ ॐ सन्तु ॥ ॐ अज्ञावतो मा व्यगमन्तु ॥ ॐ मा गन्तु ॥ ॐ बहु देयं नो प्रस्तु ॥ ॐ प्रस्तु ॥ ॐ

६० आ

॥४॥

अन्नचनो बहु भवेत् ॥ ॐ भवतु ॥ ॐ प्रतिधीं च तनमते महि ॥ ॐ तनमध्वम् ॥ ॐ याचितारश्चनः सन्तु ॥ ॐ सन्तु ॥ ॐ माया
चिष्मकचन ॥ ॐ मायावेथा ॥ ॐ ताः सत्याः शिषः सन्तु ॥ सन्ति प्रतिवचनम् ॥ तत आहु कर्ता ब्राह्मराह स्ते नति
तनकं कुर्यात् ॥ ॐ यं कामं कामयेत सोऽस्मै कामः सप्त ज्यताम् ॥ इति मंत्रेणा ॥ ततो ऽपसव्येन सप्तविंशान्कुशान्
अपाचापिराडा परिनिः क्षिप्य ॥ ॐ स्वधावाचहव्ये ॥ ॐ वाच्यताम् ॥ इति अन्ताञ्जलिना ॥ ॐ अघेहा ऽमुकगो
त्राया ऽस्मत्पित्रे ऽमुकशर्मिणे वसुस्वरूपाय स्वधो ज्यताम् ॥ ॐ सुस्तस्वधा ॥ ततः पयसोदिसहितं पुटकं वामह
स्ते कृत्वा ॥ ॐ उज्ज्वलनी इति मंत्रेणा दक्षिराणां प्रयो धारा दद्यात् ॥ ततः सव्येन देवताभ्य इति विप्रैः ॥ उपस
व्येन ॥ ॐ पिराडः सम्यन्न इति वच्चेत् ॥ ॐ सुसंपन्नः ॥ ॐ पिराडं मुत्प्या पयामि ॥ ॐ उत्प्या पयस्वेति प्रतिवचन
म् ॥ ततो नम्रीभूय पिराडमाद्या योत्थापयेत् ॥ पिराडा भारकुशान्मुकं च वक्तुं क्षिपेत् ॥ ततः सव्येन पिराड
कायां शंखश्चक्रं निरवेत् ॥ ॐ शंखाय नमः ॥ ॐ चक्राय नमः ॥ इति यवेः शंखचक्रजुगां विधाय ॥ उपसव्यं कृत्वा
गयायां पितरूपेणा स्वयमेव जनार्दनः तदह्वा पुराडरीकाक्षमुच्यते च सरात्रयात् ॥ इति मंत्रेणा पिराडं पि
राडको परिनिधाय ॥ पूजयेद्देभिर्ब्रह्मैः ॥ वसन्ताय नमस्तुभ्यं गीष्माय च नमो नमः वर्षाभ्यश्च सरस्व
भाजतवे च नमः सदा हेमन्ताय नमस्तुभ्यं नमस्तोऽग्निशि राय च ॥ प्रांससम्यत्सरेभ्यश्च दिवसम्भो

रामः

॥४॥

ह० आ

॥५॥

तमो नमः ॥ ततोऽपसव्ये नार्द्य पात्रं मुना नि दत्त ॥ सव्ये न दक्षिणां दद्यात् ॥ ॐ अघेहाऽमुक गोत्रस्याऽस्मत्पितुर
मुक शर्मिणो व सुस्वरूपस्य कृते तत्साम्बत्सरिके को दिष्ट आहु पिराऽदान प्रतिष्ठा सांगता सिध्यर्थं रज
तंचन्द्रदेवतं तत्पुत्र्याः भूतं इव्यं ॥ मुक गोत्रायऽमुक शर्मिणो ब्राह्मणाय गुह्यमहं संप्रदेदे ॥ पुन कुशा दिकमा
दाय ॥ ॐ अघेहाऽमुक गोत्रस्याऽस्मत्पितुरमु क शर्मिणो व सुस्वरूपस्य कृते तत्साम्बत्सरिके को दिष्ट पिराऽ
दान प्रतिष्ठा सांगता सिध्यर्थं मुनाति रेक परिपूरार्थं यद्वयं मन्न पानादिकं इव्यं नायथा देवतं ना
ना गोत्रेभ्यो नाना नाम शर्मिभ्यो ब्राह्मणोभ्यो यथाभागं विभज्य दक्षिणात्वेन दातुमहमुत्संजेत् ॥ ततोऽभिर
म्यतां ॥ अभिरमता स्म ॥ ॥ पसव्ये न ब्राह्मणस्य दक्षिणां गृह्यं गृहीतोत्थापयेत् ॥ वाजे वाजे इति पठित्वा ॥
सव्ये न देवताभ्यः इति त्रिषष्ठेत् ॥ ॥ पसव्ये न ॥ दीपाद्या दमं विधाय ॥ सव्ये गृहं तौ पादौ प्रक्षाल्य ग्राह्य
इति पठेत् ॥ ॐ अस्य विधौ यत्कृतं तत्सुकृतं मस्तु यन्न कृतं तद्विद्मो प्रसादाद्ब्राह्मणवचनात्सर्वं
परिपूरणं मस्तु ॥ प्रसादात्कुर्वतां कर्म प्रच्य वेदा धीरेषु यतः स्मरणा देवतद्विद्मोः संकूरा स्यादिति श्रुतीः
आहुः प्रजा धनं विद्यां सार्गं मोक्षं सुरवा निच प्रयच्छन्ति तथाराज्यं पितरः आहु तर्पिताः ॥ कायेन वाचेति पठेत् ॥ य
स्य स्मृत्या पठेत् ॥ चतुर्भिश्च चतुर्भिश्च दाम्यां पञ्च भिरे वचूयते च पुनर्वाभ्यां समे विष्णु प्रसीदतुः ॥ इति ये

को दिष्ट आहु पिराऽदान प्रतिष्ठा सांगता सिध्यर्थं रज

तमः
॥५॥

ASHA ARCHIVES 3347